

JULKILAUSUMA KANSAINVÄLISISTÄ LUETTELOINTIPERIAATTEISTA

Johdanto

Luetteloinnin periaatteet sisältävä julkilausuma – joka yleensä tunnetaan ”Pariisin periaatteina” – hyväksyttiin kansainvälisessä luettelointiperiaatteita käsittelevässä kokouksessa (International Conference on Cataloguing Principles) vuonna 1961.¹ Julkilausuman tavoite palvella luetteloinnin kansainvälisen standardoinnin perustana on epäilemättä saavutettu: Useimmat luettelointisäännöt, jotka on laadittu maailmanlaajuisesti tämän jälkeen, noudattavat joko kokonaan tai ainakin suurella määrällä näitä periaatteita.

Yli neljäkymmentä vuotta myöhemmin yhteiset kansainväliset luettelointiperiaatteet ovat entistä toivottavampia koska luettelot ja heidän asiakkaansa käyttävät näyttöluetteloita (OPACs, Online Public Access Catalogues) kaikkialla maailmassa. IFLA on ryhtynyt laatimaan uusia luettelointiperiaatteita näyttöluetteloille ja muihin ympäristöihin. Ensimmäisenä tavoitteena on edistää luetteloiden käytettävyyttä.

Uudet periaatteet korvaavat ja laajentavat Pariisin periaatteita tekstijulkaisuista kaikenlaisiin aineistoihin sekä kirjauksen valintaa ja muotoa koskevista ohjeista bibliografisten ja auktoriteettitietueiden kaikkiin puoliin kirjastoluetteloissa. Uudet periaatteet eivät sisällä ainoastaan periaatteita ja tavoitteita (i.e. luettelon funktioita), vaan ne ohjaavat myös luettelointisääntöjä. Periaatteiden tulee myös helpottaa tiedonhakua ja saatavuutta.

Periaateraportin sisältö:

1. Soveltamisala
2. Yleiset periaatteet
3. Entiteetit, attribuutit ja suhteet
4. Luettelon tavoitteet ja funktiot
5. Bibliografinen kuvailu
6. Hakutiedot
7. Hakumahdollisuudet

Nämä uudet periaatteet perustuvat maailmanlaajuisiin luettelointitraditioihin² sekä IFLAn käsitteelliseen malliin *Functional Requirements for Bibliographic Records* (FRBR.)³

¹ International Conference on Cataloguing Principles (Paris : 1961). *Report*. – London : International Federation of Library Associations, 1963, p. 91-96. Also available in: *Library Resources and Technical Services*, v. 6 (1962), p. 162-167; and *Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961*. – Annotated edition / with commentary and examples by Eva Verona. – London : IFLA Committee on Cataloguing, 1971.

² Cutter, Charles A.: *Rules for a Dictionary Catalog*. 4th ed., rewritten. Washington, D.C.: Government Printing office, 1904.

Ranganathan, S.R.: *Heading and Canons*. Madras [India]: S. Viswanathan, 1955, and Lubetzky, Seymour. *Principles of Cataloging. Final Report. Phase I: Descriptive Cataloging*. Los Angeles, Calif.: University of California, Institute of Library Research, 1969.

³ *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final report*. – Munich : Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series; v. 19) Available on the IFLA Web site: <http://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records> (Sept. 1997, as amended and corrected through February 2008)

Näiden periaatteiden toivotaan lisäävän bibliografisten ja auktoriteettitietueiden kansainvälistä vaihtoa ja ohjaavan luettelointisääntöjen laatijoita kansainvälisten luettelointisääntöjen kehittämisessä.

1. Soveltamisala

Tässä esitetyt periaatteet on tarkoitettu ohjaamaan luettelointisääntöjen kehittämistä. Ne soveltuvat bibliografisiin ja auktoriteettitietueisiin ja nykyisiin kirjastoluetteloihin. Näitä periaatteita voidaan myös soveltaa kirjastojen, arkistojen, museoiden ja muiden yhteisöjen laatimiin bibliografioihin ja muihin tiedostoihin.

Niiden tarkoituksena on luoda yhdenmukainen lähestymistapa kaikäntyyppisten bibliografisten aineistojen kuvailuun ja sisällönkuvailuun.

2. Yleiset periaatteet

Luettelointisääntöjen luontia ohjaavat lukuisat periaatteet⁴, joista tärkeimpänä pidetään luettelon käytettävyyttä.⁵

- 2.1 *Luettelon käytettävyys.* Aina kun tehdään kuvailua ja hakutietoina käytettäviä kontrolloituja nimimuotoja koskevia päätöksiä, on ajateltava käyttäjää.
- 2.2 *Yleinen käytettävyys.* Kuvailussa ja tiedonhaussa käytetyn sanaston tulee olla sopiva käyttäjien enemmistölle.
- 2.3 *Esitystapa.* Kuvailujen ja auktorisoitujen nimimuotojen muodostamisessa tulee noudattaa sitä tapaa, jolla entiteetti kuvailee itsensä.
- 2.4 *Täsmällisyys.* Kuvailtava entiteetti on esitettävä täsmällisesti oikein.
- 2.5 *Riittävä tarkkuus ja tarpeellisuus.* Vain sellaiset kuvailun elementit ja tiedonhaku varten laaditut auktorisoidut nimimuodot tulee valita, jotka tarvitaan täyttämään käyttäjien tarpeet ja jotka ovat olennaiset entiteetin ainutkertaiseksi identifioimiseksi.
- 2.6 *Merkittävyys.* Elementtien tulee olla bibliografisesti merkittäviä.
- 2.7 *Taloudellisuus.* Jos on vaihtoehtoisia tapoja päämäärän saavuttamiseksi, tulee suosia tapaa, joka parhaiten edistää kokonaistaloudellisuutta (i.e. pienet kustannukset tai yksinkertaisin menettelytapa).
- 2.8 *Yhdenmukaisuus ja standardointi.* Kuvailujen ja hakutietojen rakenteen tulee olla mahdollisimman standardinmukaisia. Tämä takaa tietueiden paremman yhdenmukaisuuden, joka puolestaan edistää mahdollisuuksia jakaa bibliografisia- ja auktoriteettitietueita.

The FRBR model will soon be extended through *Functional Requirements for Authority Data* (FRAD) and *Functional Requirements for Subject Authority Data* (FRSAD)

⁴ Based on bibliographic literature, especially that of Ranganathan and Leibniz as described in Svenonius, Elaine. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000, p. 68. With regard to subject thesauri, there are additional principles that apply but are not yet included in this statement.

⁵ Principles 2.2 through 2.9 are in no particular order.

- 2.9 Integrointi.** Kaikentyyppisten aineistojen kuvailutietojen ja entiteettien auktorisoitujen nimimuotojen tulee perustua mahdollisimman paljon yhteisille säännöille.

Luettelointisääntöjen tulee *olla perusteltuja* eikä *mielivaltaisia*. Toisinaan nämä tavoitteet voivat olla keskenään ristiriidassa, ja silloin valitaan perusteltu ja käytännöllinen ratkaisu.

3. Entiteetit, attribuutit ja suhteet

Luettelointisäännöissä on otettava huomioon entiteetit, attribuutit ja suhteet siten kuin ne on määritelty bibliografisen universumin käsitelmälleissa.⁶

3.1. Entiteetit

Bibliografisten- ja auktoriteettitietueiden laatimisessa on otettava huomioon seuraavat entiteetit:

Teos	(work)
Ekspressio	(expression)
Manifestaatio	(manifestation)
Kappale	(item) ⁷
Henkilö	(person)
Suku/perhe	(family)
Yhteisö	(corporate body) ⁸
Käsite	(concept)
Kohde	(object)
Tapahtuma	(event)
Paikka	(place) ⁹

3.2. Attribuutit

Niitä attribuutteja, jotka identifioivat kunkin entiteetin, tulee käyttää dataelementteinä.

3.3. Suhteet

Entiteettien väliset bibliografisesti merkittävät suhteet tulee identifioida.

4. Luettelon tavoitteet ja funktiot¹⁰

Luettelon tulee olla toimiva ja tehokas väline, joka tekee käyttäjälle mahdolliseksi:

- 4.1. löytää** bibliografiset resurssit kokoelmasta, kun tiedonhaussa on käytetty näiden resurssien attribuutteja tai suhteita:

⁶ IFLA's conceptual models are FRBR, FRAD, and FRASD.

⁷ Work, expression, manifestation, and item are the Group 1 entities described in the FRBR model.

⁸ Person, family, and corporate body are the Group 2 entities described in the FRBR and FRAD models.

⁹ Concept, object, event, and place are the Group 3 entities described in the FRBR model. Any of the entities may be involved in a subject relationship with a work.

¹⁰ 4.1-4.5 are based on: Svenonius, Elaine. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000.

4.1.1. löytää yksittäinen resurssi

4.1.2. löytää resurssien joukko, joka edustaa

kaikkia samaan teokseen kuuluvia resursseja
kaikkia samaan ekspressioon kuuluvia resursseja
kaikkia samaa manifestaatiota ilmentäviä resursseja
kaikkia tiettyyn henkilöön, sukuun/perheeseen, tai yhteisöön liittyviä resursseja
kaikkia tiettyä aihetta kuvaavia resursseja
kaikkia, muiden kriteerien perusteella (kuten esim. kielen, paikan, ajankohdan, tallennetyypin jne. mukaan) valittuja resursseja. Yleensä nämä kriteerit ovat toissijaisia ja ne rajaavat hakutuloksia.

- 4.2. identifoida** bibliografinen resurssi tai agentti (toisin sanoen varmistaa, että tietueessa kuvailtu entiteetti vastaa haettavaa entiteettiä tai että voidaan erottaa toisistaan kaksi tai useampia toisiaan muistuttavia entiteettejä);
- 4.3. valita** bibliografinen resurssi, joka vastaa käyttäjän tarpeita (toisin sanoen valita resurssi, joka vastaa käyttäjän vaatimuksia sisällön, tietovälineen, tallenteen jne. suhteen tai hylätä resurssi, joka ei vastaa käyttäjän tarpeita);
- 4.4. hankkia** kuvailun kohde tai **saada pääsy** siihen (toisin sanoen tuottaa informaatiota, jonka avulla käyttäjä voi hankkia kappaleen ostamalla, lainaamalla jne. tai päästä käyttämään resurssia verkossa); tai saada, hankkia tai päästä käyttämään auktoriteettitietuetta tai bibliografista tietuetta.
- 4.5. navigoida** luettelossa ja sen ulkopuolella (toisin sanoen liikkua bibliografisen ja auktoriteetti-informaation loogisen järjestyksen avulla käyttäen hyväksi tähän tarkoitukseen luotuja väyliä. Näitä ovat teosten välisten suhteiden, ekspressioiden, manifestaatioiden, kappaleiden, henkilöiden, sukujen/perheiden, yhteisöjen, käsitteiden, kohteiden, tapahtumien ja paikkojen kuvaukset).

5. Bibliografinen kuvailu

- 5.1.** Yleensä (saman teoksen) eri manifestaatioista tehdään erilliset bibliografiset tietueet.
- 5.2.** Bibliografinen kuvailu perustuu tyypillisesti manifestaatiota edustavaan kappaleeseen, ja voi sisältää siihen sisältyvän teoksen/teosten ja ekspression/ekspressioiden attribuutteja.
- 5.3.** Kuvailun tulee perustua kansainvälisesti sovittuihin standardeihin.¹¹
- 5.4.** Kuvailut voivat noudattaa eri luettelointitasoja luettelon tai bibliografisen tiedoston tarkoituksesta riippuen. Käyttäjälle pitää ilmoittaa kuvailun taso.

¹¹ For the library community, the internationally agreed standard is the *International Standard Bibliographic Description*.

6. Hakutiedot

6.1. Yleistä

Bibliografisten ja auktoriteettitietueiden hakemista varten laadittujen hakutietojen tulee olla yleisperiaatteiden mukaisia (ks. **2. Yleiset periaatteet**). Ne voivat olla ohjeellisia eli auktorisoituja tai auktorisoimattomia.

6.1.1. Kontrolloidut hakutiedot muodostetaan entiteettien nimien ohjeellisista/auktorisoiduista ja varianttimuodoista. Entiteettejä ovat henkilöt, suvut/perheet, yhteisöt, teokset, ekspressiot, manifestaatiot, kappaleet, käsitteet, kohteet, tapahtumat ja paikat. Kontrolloidut hakutiedot tuottavat tarvittavan yhdenmukaisuuden, kun kootaan yhteen resurssijoukkoa koskevat bibliografiset tietueet.

6.1.1.1. Auktoriteettitietueet tulee laatia niin, että niiden avulla voidaan kontrolloida hakutietoina käytettyjen nimien auktorisoituja/ohjeellisia muotoja, nimen varianttimuotoja ja nimeen liittyviä ID-tunnisteita.

6.1.2. Kontrollioimattomia hakutietoja voidaan muodostaa nimien, nimekkeiden (esim. manifestaation päänimekkeen), koodien, avainsanojen jne., bibliografisesta datasta, jota ei kontrolloida auktoriteettitietueissa.

6.2. Hakutiedon valinta

6.2.1. bibliografiseen tietueeseen liitetään hakutiedoiksi kontrolloitujen teosten ja kontrolloitujen ekspressioiden auktorisoidut hakutiedot, manifestaation nimeke (yleensä auktorisoimaton) sekä tekijöiden auktorisoidut hakutiedot.

6.2.1.1. Yhteisö tekijänä: Yhteisöä voidaan pitää tekijänä teoksissa, jotka ovat luonteeltaan selvästi yhteisön kollektiivisen ajattelun tai toiminnan tulosta, tai kun nimekkeen sanamuoto teoksen luonteen lisäksi selvästi ilmaisee, että yhteisö on kollektiivisesti vastuussa teoksen sisällöstä. Tämä koskee myös tapauksia, joissa teos on merkitty yhteisön toimihenkilön tai virkamiehen nimiin.

6.2.2. Lisäksi tehdään hakutiedot **bibliografisiin tietueisiin** sellaisten henkilöiden, sukujen/perheiden, yhteisöjen ja aiheiden auktorisoiduista hakutiedoista, joita pidetään tärkeinä kuvailtavien bibliografisten resurssien löytämisen ja identifioinnin kannalta.

6.2.3. Hakutiedoksi **auktoriteettitietueeseen** liitetään entiteetin auktorisoitu nimimuoto, samoin kuin nimen varianttimuodot.

6.2.4. Hakuominaisuuksia voi lisätä entiteettien nimien välisten suhteiden avulla.

6.3. Auktorisoidut hakutiedot

Entiteetin nimen auktorisoitu hakutieto tallennetaan auktoriteettitietueeseen yhdessä entiteetin ID-tunnisteiden ja nimen varianttimuotojen kanssa. Auktorisoitu hakutieto voidaan tarvita oletusnäyttömuotona.

6.3.1. Auktorisoidut hakutiedot muodostetaan standardien mukaan.

6.3.2. Auktorisoitujen hakutietojen kieli ja kirjoitusjärjestelmä

6.3.2.1. Kun nimi esiintyy usealla kielellä ja/tai kirjoitusjärjestelmällä, etusijalla on nimen auktorisoitu hakutieto, joka perustuu teoksen manifestaatioiden alkuperäiseen kieleen ja kirjoitusjärjestelmään.

6.3.2.1.1. Jos alkuperäisen kielen ja kirjoitusjärjestelmän mukaista muotoa ei yleensä käytetä luettelossa, auktorisoitu hakutieto voi perustua siihen ilmiasuissa tai viittauksissa esiintyvän kielen tai kirjoitusjärjestelmän muotoon, joka sopii parhaiten luettelon käyttäjien tarpeisiin.

6.3.2.1.2. Tiedonhaun pitäisi olla mahdollista alkuperäisellä kielellä ja kirjoitusjärjestelmällä joko nimen auktorisoidun muodon tai nimen varianttimuodon sisältämän kontrolloidun hakutiedon avulla

6.3.2.2. Jos tarvitaan translitterointia, noudatetaan kansainvälistä standardia.

6.3.3. Auktorisoidun hakutiedon valinta

Entiteetin auktorisoituna hakutietona pidetään nimeä, joka identifioi entiteetin yhdenmukaisesti joko niin, että nimimuoto esiintyy vallitsevasti teoksen manifestaatioissa tai kyseessä on luettelon käyttäjien kannalta yleisesti tunnettu hakuteoksissa esiintyvä nimi (esim. vakiintunut nimi).

6.3.3.1. Henkilön, suvun/perheen, yhteisön auktorisoidun hakutiedon valinta

Jos henkilö, suku/perhe tai yhteisö käyttää vaihtelevia nimiä tai nimen varianttimuotoja, yksi nimi tai nimimuoto tulee valita kunkin yksittäisen entiteetin auktorisoiduksi hakutiedoksi.

6.3.3.1.1. Jos nimestä esiintyy varianttimuotoja teoksen manifestaatioissa ja/tai lähdeteoksissa eikä kyseessä ole saman nimen eri esitystavat (esim. nimen avattu ja lyhennetty muoto), etusijalle asetetaan pikemminkin

6.3.3.1.1.1. yleisesti tunnettu (tai vakiintunut) nimi kuin virallinen nimi, jos yleisesti tunnettu nimi on mainittu; tai

6.3.3.1.1.2. virallinen nimi, jos yleisesti tunnettua nimeä tai vakiintunutta nimeä ei ole mainittu.

6.3.3.1.2. Jos yhteisö on peräkkäisinä aikajaksoina käyttänyt eri nimiä, joita ei voida pitää yhden nimen pieninä variaatioina, jokaista merkittävää nimenmuutosta pidetään uutena entiteettinä ja kutakin entiteettiä vastaavaat auktoriteettitietueet tulee linkittää toisiinsa katso myös (edeltäjä/seuraaja) -viittauksin.

6.3.3.2. Teoksen ja ekspression auktorisoidun hakutiedon valinta

Jos teoksella on vaihtelevia nimekkeitä, yksi nimeke valitaan teos/ekspression/auktorisoidun hakutiedon pohjaksi.

6.3.4. Auktorisoidun hakutiedon nimimuodot

6.3.4.1. Henkilöiden nimimuodot

Kun henkilönnimi koostuu useasta osasta, auktorisoidun hakutiedon ensimmäisen osan tulee seurata sen maan ja kielen mukaista sovittua käytäntöä, joka liittyy eniten ko. henkilöön ja joka esiintyy hänen teostensa manifestaatioissa tai yleisissä lähdeteoksissa.

6.3.4.2. Sukujen/perheiden nimimuodot

Kun suvun/perheen nimi koostuu useasta osasta, auktorisoidun hakutiedon ensimmäisen osan tulee seurata sen maan ja kielen mukaista sovittua käytäntöä, joka liittyy eniten ko. sukuun/perheeseen ja joka esiintyy teosten manifestaatioissa tai yleisissä lähdeteoksissa.

6.3.4.3. Yhteisöjen nimimuodot

Yhteisönnimen auktorisoiduksi hakutiedoksi nimi merkitään suorassa järjestyksessä sellaisena kuin se esiintyy teosten manifestaatioissa tai yleisissä lähdeteoksissa, paitsi

6.3.4.3.1 jos yhteisö on osa hallinnollista tai alueellista toimivalta-alueetta, auktorisoidun hakutiedon tulee sisältää toimivalta-alueen tällä hetkellä käytetty nimimuoto sillä kielellä ja kirjoitusjärjestelmällä, joka parhaiten vastaa luettelon käyttäjien tarpeita;

6.3.4.3.2. jos yhteisönnimi sisältää alayhteisön tai alayhteisöön liittyvän funktion tai jos nimi on riittämätön alayhteisön identifioimiseksi, auktorisoituun hakutietoon tulee merkitä pääyhteisön nimi.

6.3.4.4. Teos/ekspressio-tietueiden nimimuodot

Teoksen, ekspression, manifestaation tai kappaleen auktorisoitu hakutieto voi olla joko erillinen nimeke tai nimeke yhdessä teoksen tekijän (tekijöiden) auktorisoidun hakutiedon kanssa.

6.3.4.5. Nimien erottaminen toisistaan

Jos on tarpeen erottaa toisistaan samannimiset entiteetit, tulee entiteetin auktorisoituun hakutietoon lisätä identifiointia tukevia tietoja. Haluttaessa samat identifiointia tukevat tiedot voidaan lisätä myös nimen varianttimuotojen yhteyteen.

6.4. Vaihtelevat nimet ja nimen varianttimuodot

Vaihtelevista nimistä ja nimen varianttimuodoista tulee myös muodostaa hakutieto.

7. Hakumahdollisuudet

7.1. Tiedonhaku

Hakutiedot ovat bibliografisten ja auktoriteettitietueiden elementtejä, jotka 1) turvaavat bibliografisten ja auktoriteettitietueiden ja niihin liittyvien bibliografisten resurssien luotettavan tiedonhaun ja 2) rajaavat hakutuloksia.

7.1.1. Hakutavat

Nimien, nimekkeiden ja aiheiden tulee olla haettavissa ja saatavissa kirjastoluettelon tai bibliografisen tiedoston tarjoamien hakutapojen, esim. nimien täydellisten muotojen, avainsanojen, ilmauksien, katkaistujen hakutermien ja identifikaatiotunnuksien avulla.

7.1.2. Ensisijaiset hakutiedot

Ensisijaisia hakutietoja ovat ne, jotka perustuvat jokaisen bibliografisessa tai auktoriteettitietueessa esiintyvän entiteetin tärkeimpiin attribuutteihin ja suhteisiin.

7.1.2.1. Bibliografisten tietueiden ensisijaisia hakutietoja ovat:

teoksen ensimmäisen tekijän tai ensimmäisenä mainitun tekijän nimen auktorisoitu hakutieto, kun on mainittu useampia kuin yksi tekijä
teos/ekspression auktorisoitu hakutieto (tämä voi sisältää tekijän nimen auktorisoidun hakutiedon)
manifestaation päänimeke tai seipitetty nimeke
manifestaation julkaisu- tai julkistamisvuosi/vuodet
teoksen kontrolloidut asiasanat ja/tai teoksen luokitus
kuvailtavan entiteetin standarditunnukset, identifikaatiotunnukset ja avainnimekkeet

7.1.2.2. Auktoriteettitietueiden ensisijaisia hakutietoja ovat:

entiteetin auktorisoitu nimi tai nimeke
entiteetin identifikaatiotunnukset
entiteetin nimen tai nimekkeen vaihtelevat nimet tai nimen varianttimuodot

7.1.3. Lisähakutiedot

Bibliografisen kuvailun tai auktoriteettitietueen muiden alueiden attribuutit voivat esiintyä valinnaisina hakutietoina tai laajojen hakutulosten suodatus- tai rajauskeinoina.

7.1.3.1. Bibliografisten tietueiden attribuutteja ovat esim.:

muiden kuin ensimmäisenä mainitun tekijän nimet
muiden kuin tekijöinä esiintyvien henkilöiden (esim. esittäjien), sukujen/perheiden tai yhteisöjen nimet
varianttinekkeet, (esim. rinnakkaisnimekkeet, otsikkonimekkeet)
sarjan auktorisoidut hakutiedot
bibliografisen tietueen identifikaatiotunnukset
manifestaatioon sisältyvän ekspression kieli

kustannuspaikka
tallennetyyppi

7.1.3.2. Auktoriteettitietueiden attribuutteja ovat esim.:

toisiinsa liittyvien entiteettien nimet tai nimekkeet
auktoiteettitietueiden identifikaatiotunnukset

7.2. Tiedonhaku

Kun hakutuloksena saadaan useita tietueita, joilla on sama hakutieto, tietueet on järjestettävä näyttöön sellaisessa loogisessa järjestyksessä, joka sopii parhaiten käyttäjien tarpeisiin, mielellään hakutiedon kieleen ja kirjoitusjärjestelmään sopivan standardin mukaisesti.

KANSAINVÄLISET LUETTELOINTIPERIAATTEET : SANASTO

Tämä sanasto sisältää termejä, jotka on tarkoin määritelty *Kansainvälisten luettelointiperiaatteiden julkilausumassa* (kyse ei ole pelkästään tavanomaisista sanakirjojen mukaisista määrittelyistä). Kansainvälisten luettelointiperiaatteiden laatijoiden ehdotuksesta sanaston lopussa on lista *Pariisin periaatteiden* tai aiempien luettelointisääntöjen termeistä, jotka eivät ole enää käytössä.

LT=laajemmat termit; ST= suppeammat termit; RT rinnakkaistermit

Agentti (Agent) – Henkilö (kirjoittaja, julkaisija, kuvanveistäjä, toimittaja, elokuvan ohjaaja, säveltäjä jne.) tai ryhmä (perhe/suku, organisaatio, yhtiö, kirjasto, orkesteri, maa, liittovaltio jne.) tai robotti (säätä rekisteröivä laite, ohjelmiston käännösohjelma jne.), jolla on oma tehtävä resurssin elinkaareessa.

[Lähde: DCMI Agents Working Group, (työ)määritelmä, muunneltu]

Katso myös tekijä (Creator) [ST]

Attribuutti (Attribute) – Entiteetin ominaisuus. Attribuutti voi olla olennainen osa entiteettiä tai se voi olla ulkoinen lisäys.

[Lähde: FRBR]

Auktorisoitu hakutieto (Authorized access point) – Entiteetin ensisijainen kontrolloitu hakutieto, joka on laadittu ja muodostettu sääntöjen ja standardien mukaisesti.

[Lähde: IME ICC]

Katso myös hakutieto (Access point) [LT], auktorisoitu nimimuoto (Authorized form of name) [RT], kontrolloitu hakutieto (Controlled access point) [IT], nimen varianttumuoto (Variant form of name) [RT]

Auktorisoitu nimimuoto (Authorized form of name) – Nimimuoto, joka on valittu entiteetin auktorisoiduksi hakutiedoksi.

Katso myös auktorisoitu hakutieto [RT] (Authorized access point), vakiintunut nimi [RT] (Conventional name), nimi [LT] (Name), ensisijainen nimi [RT] (Preferred name), nimen varianttumuoto [RT] (Variant form of name)

Auktoriteettitietue (Authority record) – Tietoelementtien joukko, joka identifioi entiteetin ja joka helpottaa entiteetin auktorisoidun hakutiedon tai muun sitä koskevan hakutiedon löytämistä. [Lähde: IME ICC]

Avainnimeke (Key title) – ISSN-tunnuksen saaneelle jatkuvalla julkaisulle annettu ainutkertainen nimeke, joka liittyy erottamattomasti julkaisun ISSN-tunnukseen. Avainnimeke voi olla sama kuin päänimeke, tai se voidaan ainutkertaisuuden saavuttamiseksi muodostaa lisäämällä päänimekkeeseen sellaisia tunnistamista helpottavia lisämääreitä kuten julkaisevan yhteisön nimi, kustannuspaikka, painosmerkintö. [Lähde: ISBD]

Bibliografisen kuvailu (Bibliographic description) – Joukko bibliografisia tietoja, joiden avulla bibliografisen resurssi (bibliographic resource) tunnistetaan.

[lähde: ISBD muunnos]

Katso myös kuvaileva luettelointi (Descriptive cataloguing) [RT]

Bibliografinen resurssi (Bibliographic resource) – Kirjasto- ja vastaaviin muihin - kokoelmiin kuuluva entiteetti, joka on tiedollisen tai taiteellisen toiminnan tulos. FRBR-mallissa bibliografisia resursseja ovat entiteetit: teos, ekspressio, manifestaatio ja kappale. [Lähde: IME ICC]

Bibliografinen tietue (Bibliographic record) – Joukko tietoelementtejä, joiden avulla bibliografinen resurssi kuvaillaan ja löydetään sekä resurssiin liittyvät teokset ja ekspressiot tunnistetaan. [Lähde: IME ICC]

Bibliografinen universumi (Bibliographic universe) – Kirjastojen, arkistojen, museoiden ja muiden informaatioyhteisöjen kokoelmiin liittyvät kohteet. [Lähde: IME ICC]

Bibliografisesti merkittävä (Bibliographically significant) – Entiteetin tai attribuutin tai suhteen ominaisuus, jolla on erityinen merkitys tai arvo bibliografisten resurssien yhteydessä. [Lähde: IME ICC]

Ekspressio (Expression) – Teoksen tiedollinen tai taiteellinen toteutus.
[Lähde: FRAD, FRBR]

Ensisijainen hakutieto (Essential access point) – Bibliografisen tai auktoriteettitietueen hakutieto, jonka perustana on tietueen löytyvyyden ja identifioinnin kannalta tärkein attribuutti tai suhde. *Katso myös hakutieto (Access point) [LT], lisätty hakutieto (Additional access point) [RT]*

Ensisijainen nimi (Preferred name) – Sääntöjen tai standardien mukaan valittu entiteetin nimi, jota käytetään perustana muodostettaessa entiteetin auktorisoitu hakutieto. *Katso myös auktorisoitu hakutieto (Authorized access point) [RT], vakiintunut nimi (Conventional name) [RT], nimi (Name) [BT]*
[Lähde: IME ICC]

Entiteetti (Entity) – on luonteeltaan yhtenäinen ja muista riippumaton olio. Se on olemassa itsenäisenä tai erillisenä; abstraktio, ihanne, ajattelun kohde tai transkendentiaalinen kohde. [Lähde: Webster's 3rd]
FRBR ja FRAD sisältää esimerkkejä erilaisista entiteeteistä. Ne ovat tiedollisen tai taiteellisen toiminnan tuloksia (teos, ekspressio, manifestaatio ja kappale): agentteja (i.e., henkilöitä, perheitä/sukuja, yhteisöjä), jotka ovat vastuussa tiedollisten ja taiteellisten sisältöjen luomisesta, sekä niiden sisällön tuottamisesta ja jakamisesta fyysisessä muodossa, ja huolehtivat tuotteen säilyttämisestä. Teoksen aiheet voivat olla myös entiteettejä (teos, ekspressio, manifestaatio, kappale, henkilö, perhe/suku, yhteisö, käsite, kohde, tapahtuma, paikka). [Lähde: IME ICC]

Esine (Object) – Aineellinen luetteloinnin kohde. [Lähde: FRBR]

Hakutieto (Access point) – Nimi, termi, koodi yms., jonka avulla bibliografinen tai auktoriteettitietue voidaan etsiä ja identifioida.
[Lähde: GARR, muunneltuna FRADin ja IME ICCn mukaan]

Katso myös **lisäty hakutieto (Additional access point) [ST]**, **auktorisoitu hakutieto (Authorized access point) [ST]**, **kontrolloitu hakutieto (Controlled access point) [ST]**, **ensisijainen hakutieto (Essential access point) [ST]**, **nimi (Name) [RT]**, **kontrolloimaton hakutieto (Uncontrolled access point) [ST]**, **nimen varianttimuoto (Variant form of name) [ST]**

Henkilö (Person) – Yksilö tai yksilön tai ryhmän vakiintunut tai omaksuttu identiteetti

Kappale (Item) – Manifestaation yksittäinen esimerkki.
[Lähde: FRAD, FRBR]

Kokoomateos (Collection) – 1. Kahdesta tai useammasta todellisesta tai virtuaalisesta teoksesta tai teoksen osasta koostuva kokonaisuus, jonka osat on liitetty yhteen tai julkaistu yhtenä kokonaisuutena.
2. Tietyn instituution ylläpitämä tai luoma todellisista tai virtuaalisista bibliografisista resursseista koostuva kokonaisuus. [Lähde: IME ICC]

Kontrolloimaton hakutieto (Uncontrolled access point) – Hakutieto, jota ei ole auktorisoitu auktoriteettitietueessa. [Lähde: IME ICC]
Katso myös **hakutieto (Access point) [LT]**, **kontrolloitu hakutieto (Controlled access point) [RT]**

Kontrolloitu hakutieto (Controlled access point) – Auktoriteettitietueen hakutieto.
[Lähde: GARR muunneltuna]

Kontrolloituja hakutietoja ovat sekä nimien auktorisoidut muodot että nimen varianttimuodot. Nämä voivat

- perustua henkilön, perheen/suvun ja yhteisön nimiin,
- perustua teosten, ekspressioiden, manifestaatioiden ja kappaleiden nimiin (nimekkeisiin),
- muodostua kahden nimen yhdistelmästä, kuten esimerkiksi tekijän nimi/nimeke -hakutieto, joka edustaa teosta, jossa tekijän nimi esiintyy teoksen nimekkeen yhteydessä,
- perustua tapahtumia, kohteita, käsitteitä ja paikkoja ilmaiseviin termeihin,
- perustua identifikaatiotunnuksiin, kuten standarditunnuksiin, luokitusnotaatioihin jne.

Muita elementtejä (kuten esim. aikamääreet) voidaan lisätä nimeen tarkoituksena erottaa toisistaan identtiset tai samannimiset entiteetit.

[Lähde: FRAD – malli keskittyy nimien ja termeihin, joita kontrolloidaan auktoriteettitiedostoissa.]

Katso myös **hakutieto (Access point) [LT]**, **auktorisoitu hakutieto (Authorized access point) [ST]**, **nimi (Name) [RT]**, **kontrolloimaton hakutieto (Uncontrolled access point) [RT]**, **nimen varianttimuoto (Variant form of name) [ST]**

Kuvaileva luettelointi (Descriptive cataloguing) – Se osa luettelointia, joka sisältää sekä kuvailutiedot että muut kuin sisältöä koskevat hakutiedot. [Lähde: IME ICC]

Katso myös **bibliografisen kuvailu (Bibliographic description) [RT]**, **sisällönkuvailu (Subject cataloguing) [RT]**

Käsite (Concept) – Abstrakti käsite tai idea.

[Lähde: FRAD (kohteisiin liittyen), FRBR]

Lisätty hakutieto (Additional access point) – Hakutieto, jota voidaan käyttää ensisijaisen hakutiedon lisäksi tehostamassa bibliografisen tai auktoriteettitiedon löytämistä.

[Lähde: IME ICC]

Katso myös hakutieto [LT] (Access point), ensisijainen hakutieto [RT] (Essential access point)

Manifestaatio (Manifestation) – Teoksen ekspression fyysinen ilmentymä.

[Lähde: FRAD, FRBR]

Manifestaatio voi olla kokoomateos, yksittäinen teos tai osakohde. Manifestaatiot voivat koostua yhdestä tai useammasta fyysisestä osasta. [Lähde: IME ICC]

Nimen varianttimuoto (Variant form of name) – Nimimuoto, jota ei ole valittu entiteetin auktorisoiduksi hakutiedoksi. Sitä voidaan käyttää entiteetin auktoriteettitietueen löytämiseksi tai linkkinä auktorisoituun hakutietoon. [Lähde: IME ICC]

Katso myös hakutieto (Access point) [LT], kontrolloitu hakutieto (Controlled access point) [LT], vakiintunut nimi (Conventional name) [RT], nimi (Name) [RT]

Nimi (Name) – Merkki, sana tai sana- ja/tai merkkiryhmä, jolla entiteetti tunnetaan. Se sisältää sanat/merkit, joiden avulla henkilö perhe/suku, yhteisö nimetään; se sisältää termit, joiden avulla käsitteet, kohteet, tapahtumat tai paikat tunnetaan; se sisältää teoksen, ekspression, manifestaation tai kappaleen nimen. Nimi on hakutiedon perusta.

[Lähde: FRBR , FRAD mukailu]

Katso myös hakutieto (Access point) [RT], auktorisoitu nimimuoto (Authorized form of name) [ST], kontrolloitu hakutieto (Controlled access point) [RT], vakiintunut nimi (Conventional name) [[ST], nimen varianttimuoto (Variant form of name) [ST]

Normalisoitu hakutieto

Katso auktorisoitu hakutieto

Paikka (Place) – Sijainti, paikka.

[Lähde: FRBR]

Perhe/suku (Family) – Kaksi tai useampia henkilöitä, joita yhdistää toisiinsa syntyperä, avioliitto, adoption tai vastaava lain mukainen status, tai jotka muulla tavoin esittäytyvät perheenä.

[Lähde: FRAD, mukautettuna IME ICC]

Sisällönkuvailu (Subject cataloguing) – Sisällönkuvailussa tietueeseen lisätään kontrolloidut asiasanat ja/tai luokitusnotaatiot. [Lähde: IME ICC]

Katso myös kuvaileva luettelointi (Descriptive cataloguing) [RT]

Sisällön tyyppi (Type of content) *Katso Sisältötyyppi*

Sisältötyyppi (Content type) – Merkintö, joka kuvastaa sitä kommunikaation perusmuotoa, jolla teoksen sisältö on esitetty ja aistia, jonka kautta se on tarkoitettu havaittavaksi. Sisältötyyppi heijastaa sekä teoksen että ekspression attribuutteja. [Lähde: muunneltu tammikuussa 2008 RDA:n sanastosta].

Suhde (Relationship) – Entiteettien tai niitä edustavien esimerkkien välinen tarkoin määritelty suhde. [Lähde: perustuu FRBRään]

Tallennetyyppi (Carrier type)

Nimitys, joka kuvaa tietovälineen ulkomuotoa ja asua sekä laitetta, joka mahdollisesti tarvitaan resurssin sisällön tarkastelemiseksi, esittämiseksi, käynnistämiseksi jne. Tallennetyyppi heijastaa manifestaation attribuutteja.

[Lähde: muunneltu tammikuussa 2008 RDA:n sanastosta]

Tapahtuma (Event) – Toiminta tai tilaisuus.

[Lähde: FRAD (tapahtumat, joita ei katsota yhteisöiksi pidetään kohteina (subject) FRBR)]

Tekijä (Creator) – henkilö, perhe/suku tai yhteisö, joka on vastuussa teoksen tiedollisesta tai taiteellisesta sisällöstä.

[Lähde: IME ICC]

Katso myös agentti (Agent) [ST]

Teos (Work) – Yksittäinen tiedollinen tai taiteellinen luomus (i.e., tiedollinen tai taiteellinen sisältö). [Lähde FRAD, FRBR, ja IME ICCmuunos]

Tietovälineen tyyppi (Type of carrier)

See Tallennetyyppi (Carrier type)

Tunniste (Identifier) – Numero, koodi, sana, ilmaus, logo, tunnusmerkki jne., joka liittyy entiteettiin ja erottaa tämän muista entiteeteistä siinä käsitejärjestelmässä (domain), mihin tunnus kuuluu. [Lähde: FRAD]

Vakiintunut nimi (Conventional name) – Nimi, jolla yhteisö, paikka tai asia tunnetaan, joka kuitenkin ei aina ole virallinen nimi.

[lähde: muunneltu AACR2 Revision 2002, sanasto]

Katso myös auktorisoitu nimimuoto (Authorized form of name) [RT], nimi (Name) [BT], nimen varianttumuoto (Variant form of name) [RT]

Yhteisö (Corporate body) – Organisaatio, joukko henkilöitä tai järjestöjä, jotka tunnetaan erityisellä nimellä ja jotka toimivat tai voivat toimia yhtenä kokonaisuutena. [Lähde: FRAD, FRBR muunnelma]

lähteet

- AACR2** – *Anglo-American Cataloguing Rules*. – 2nd edition, 2002 revision. – Ottawa: Canadian Library Association; London: Chartered Institute of Library and Information Professionals; Chicago: American Library Association, 2002-2005.
- DCMI Agents Working Group** – Dublin Core Metadata Initiative, Agents Working Group. [Web page, 2003]: <http://dublincore.org/groups/agents/> (working definitions – report is not yet final)
- FRAD** – *Functional Requirements for Authority Data: A Conceptual Model – Final Report, 2008*.
- FRBR** – *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report*. – Munich : Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series; v. 19) Available on the IFLA Web site: <http://www.ifla.org/publications/functional-requirements-for-bibliographic-records> (Sept. 1997, as amended and corrected through February 2008)
- GARR** – *Guidelines for Authority Records and References*. 2nd ed., rev. – Munich : Saur, 2001. (IFLA UBCIM publications new series; v. 23) Available online at: <http://www.ifla.org/files/cataloguing/garr/garr.pdf>
- IME ICC** – IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code (1st-5th : 2003-2007), recommendations from the participants
- ISBD** – *International Standard Bibliographic Description (ISBD): preliminary consolidated edition*. – Munich : Saur, 2007. (IFLA Series on Bibliographic Control, v. 31) Available online at: <http://www.ifla.org/publications/international-standard-bibliographic-description>
- RDA** – *RDA: Resource Description and Access. Glossary Draft*. 5JSC/Chair/11/Rev (Jan. 2008, Table 1) Available online at: <http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rda.html#drafts>
- Webster's 3rd** – *Webster's Third New International Dictionary*. – Springfield, Mass. : Merriam, 1976.

Käytöstä poistetut termit

- Bibliografinen yksikkö (Bibliographical unit) *Katso* **Manifestaatio (Manifestation)**
- Otsikko (Heading) *Katso* **Auktorisoitu hakutieto (Authorized access point),
Kontrolloitu hakutieto (Controlled access point)**
- Viittaus (Reference) *Katso* **Nimen varianttimuoto (Variant form of name)**
- Yhtenäistetty nimeke (Uniform title) *Katso* **Auktorisoitu hakutieto (Authorized access point), Auktorisoitu nimimuoto (Authorized form of name), Nimi (Name)**

IME ICC päätöslauselma 2008

IME ICC:n osanottajat ottavat täten tehtäväkseen

- tehdä tarpeelliset toimitukselliset korjaukset IME ICC osanottajien hyväksymiin teksteihin
- jakaa teksti kaikille asiaankuuluville luettelointisääntöryhmille ja IFLAn organisaatioille sekä alan ammattilehdille
- toimittaa ja julkaista *Julkilausuma kansainvälisistä luettelointiperiaatteista* ja siihen kuuluva sanasto sekä saattaa ne vapaasti käytettäväksi verkossa
- taata muutostyön jatkuvuus kun FRAD ja FR SAR valmistuvat sitä mukaa kun luettelointitietoa koskevat mallit ja skeemat kehittyvät
- säilyttää IME ICC dokumentaatio ja jakaa informaatiota IME ICC prosessista ja tuloksista.

Edelleen suosittelemme, että IFLAn Cataloguing Section ylläpitää tekstiä ja uudistaa sitä harkinnan mukaan noin viiden vuoden välein yhteistyössä laajemman informaatioyhteisön kanssa.

Käännös: Eeva Murtomaa, Kansalliskirjasto yhdessä Luetteloinnin ohjausryhmän kanssa.